

І. Г. ШОВКОПЛЯС

ПАЛЕОЛІТИЧНА СТОЯНКА РАДОМИШЛЬ

(Попереднє повідомлення)

Одним з найбільш обширних районів території України є її північна лісова зона — Полісся, розташоване в басейнах Дніпра, Десни і Прип'яті.

За незначними винятками, ця територія являє собою досить низьку рівнину, багату річками, озерами і болотами, на якій лише зрідка виступають невеликі підвищення, вкриті лесом. Особливо це стосується правобережної частини Полісся, розташованої на захід від Дніпра¹.

В плані дослідження палеолітичних пам'яток цей район Полісся вивчений ще дуже мало, хоч окремі з них відомі уже досить давно. Так, наприклад, ще в 1909 р. на березі р. Устя в с. Городок поблизу м. Ровно були відкриті залишки двох пізньопалеолітичних стоянок (Городок I і II), одна з яких розкопувалась в 1909 і 1911 рр. Археологічні дослідження на цих стоянках продовжувались потім на протязі ряду років Л. Савицьким, який поблизу від них виявив ще шість стоянок і місцезнаходжень пізньопалеолітичної епохи (Городок III—VIII). Всі вони залягають у відкладах лесу на північному схилі розташованого в цьому районі лесового підвищення — Волинського плато².

У 1921 р. на лівому березі р. Норині біля с. Довгиничів поблизу Овруча, на південно-східному схилі Овруцької лесової височини (Овруцько-Словечанського кряжа), І. Ф. Левицьким була виявлена, а потім і частково розкопана Довгинецька стоянка³.

Однією з причин рідкості палеолітичних пам'яток в цьому районі Полісся вважалось те, що він, будучи в пізньопалеолітичну епоху ще більш заболоченим, ніж тепер, був непридатним для заселення людьми⁴. Факти ж існування в ньому окремих пізньопалеолітичних пам'яток, зокрема стоянок біля сіл Городок і Довгиничі, пояснювались наявністю там лесових підвищень, які були «єдиними ділянками, при-

¹ В. Г. Бондарчук, Геоморфологія УРСР, К., 1949.

² П. І. Борисковський, Палеолит України, МИА, № 40, М., 1953, стор. 145—147.

³ І. Левицький, Довгинецька палеолітична стація, Антропология, т. III, К., 1930; В. І. Крокос, Стратиграфія горішнього палеоліту с. Довгиничів на Овруччині, Четвертинний період, К., 1931.

⁴ Д. І. Соболев, О четвертичном морфогенезе на Украине, Труды II Международной конференции Ассоциации по изучению четвертичного периода Европы, вып. III, М.—Л., 1933, стор. 99—100; В. Г. Бондарчук, О физико-географических условиях образования лесса и гумусных горизонтов юга СССР, Труды Института географии, вып. XXVII, Проблемы палеогеографии четвертичного периода, М., 1946, стор. 204.

датними для більш або менш тривалого проживання палеолітичних людей», а виявлення нових таких пам'яток поза цими підвищеннями вважалось можливим тільки в районі «Південно-Прип'ятської височини, що тягнеться по південній межі Полісся»⁵.

Відкриття Фастівської стоянки в 1954 р.⁶ та Клинецької в 1955 р.⁷, здавалося, підтверджувало подібне передбачення.

Рис. 1. Радомишль I. Загальний вигляд розкопу. Вдалині пункти II—IV.

Проте в 1956 р. на околицях м. Радомишля, Житомирської області, поза скільки-небудь помітним підвищенням і відкладами лесу було виявлено чотири місцезнаходження культурних залишків пізньопалео-

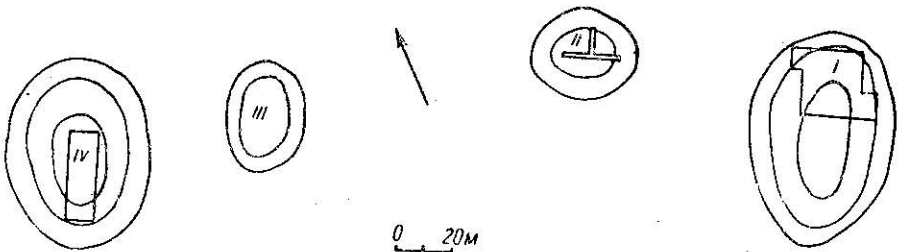

Рис. 2. Розташування місцезнаходжень I—IV Радомишльської стоянки.

літичної епохи (рис. 1, 2). Всі вони знаходяться на відстані 600—800 м від північно-західної околиці м. Радомишля, на невеликих горбо-видних підвищеннях (діаметром від 20 до 40 м), які підносяться на 2—3 м над поверхнею поля, що їх оточує.

⁵ П. И. Борисковский, Палеолит Украины, МИА, № 40, стор. 144.

⁶ И. Г. Шовкоплас, Фастовская позднепалеолитическая стоянка, КСИИМК, вып. 65, М., 1956.

⁷ Б. А. Месяц, Следы новой позднепалеолитической стоянки в окрестностях Овруча, КСИИМК, вып. 7, К., 1957.

Ці підвищення пов'язані із схилом правого берега давньої балки, яка впадає в долину р. Тетерева за 3 км на північ від Радомишля.

Всі місцезнаходження ідентичні за характером культурних залишків і є, найвірогідніше, частинами однієї стоянки. Розташовані вони на невеликій відстані одне від одного⁸.

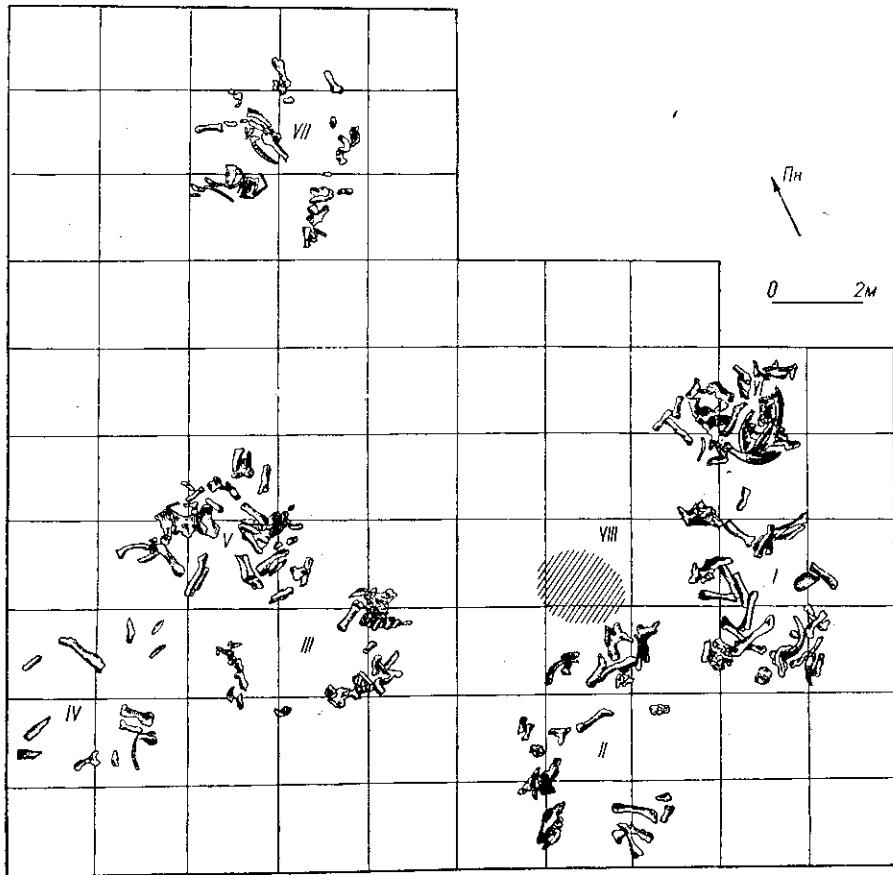

Рис. 3. Загальний план розкопу 1957—1959 рр.

I—IV, VII — скупчення кісток мамонта на місцях жител; VI — яма-сховище; VIII — місце обробки кременю.

Розкопками 1957 і 1959 рр. повністю досліджено найбільш значне місцезнаходження Радомишль I (рис. 1, 3, 4), відомості про основні результати вивчення якого є змістом цього повідомлення.

Культурні залишки на ньому, займаючи площу понад 500 м², знаходилися в шарі сірувато-бурувато-жовтого глинистого суглинку, що залягав безпосередньо під піщаним ґрунтом.

⁸ Сліди одного з них (Радомишль I) у вигляді знахідок кісток мамонта були виявлені при земляних роботах в жовтні 1956 р. учнями Радомишльської середньої школи № 1. Директор школи С. А. Олексієнко повідомив про знахідки Академію наук УРСР. Обстеження місця знахідок і встановлення належності їх до палеолітичної стоянки було здійснене автором разом з науковими співробітниками Інституту зоології АН УРСР А. Л. Путем та Н. Л. Корнієць. Решта місцезнаходжень (Радомишль II—IV) встановлена автором у 1957 р.

Розкопки в Радомишлі провадилися в 1957, і 1959 і 1963 рр. Палеолітичною експедицією ІА АН УРСР. Крім автора, в її роботі брали участь Н. П. Амбургер, Н. Л. Корнієць, В. О. Місяць, М. Ф. Петриченко, Г. С. Руденко, Б. Я. Брязкун, В. С. Драчук та Е. В. Яковенко. Консультативну участь в роботі експедиції брали члени-кореспонденти АН УРСР І. Г. Підоллічко та С. М. Бібіков.

Рис. 4. Радомишль I. Загальний вигляд розкопу із сходу.

Рис. 5. Скупчення кісток мамонта на місцях жител та ями-сховища. Вид з півночі.

Характер антропогенових (четвертинних) відкладів на місці місцезнаходження передає такий геологічний розріз в одному з шурфів:

1. Сучасний ґрунт, сірий, піщанистий. 0,20 м
2. Суглинок сірувато-бурувато-жовтий з корнеточинами сучасних рослин і сучасними кротовинами, заповненими вище і нижче залягаючими породами. На глибині 0,6—0,8 м в ньому залягають культурні залишки стоянки. 0,87 м
- 2а. Суглинок сірувато-жовтий з багатьма кротовинами та вапняковими дутиками. 0,66 м
- 2б. Суглинок жовтий, пористий, з вапняковими прожилками і дутиками у верхній товщі та кротовинами. 0,87 м
3. Похований ґрунт, темно-сірий, у верхній частині жовтувато-сірий, піщанистий. 0,70 м
4. Пісок сірий, місцями іржаво-вохристий, різнозернистий, з рідкими значними зернами кристалічних порід. Донизу пісок темно-сірий, цементований глинистими частинками. 0,80 м
5. Глибше йде червоно-бура валунна глина, дуже піщаниста, з рідкими гальками кристалічних порід (діаметром до 20 мм) та залізисто-марганцевими вклученнями.

Культурний шар з кісток тварин та розщеплених кременів залягав приблизно на одному рівні — на глибині 0,8—1,0 м від сучасної поверхні, хоч окремі предмети з нього, головним чином кремені, зустрічалися також і вище, аж до ґрунтового шару, потрапивши туди, очевидно, внаслідок дій землерийних тварин.

Переважає більшість кісток тварин в культурному шарі належала мамонту. Всього їх зібрано 1142. Вони належали 46 особинам мамонта, 16 з яких були молодими і напівдорослими. Інші тварини представлені поодинокими кістками — кінь (одна особина), північний олень (одна особина) і зубр (одна особина)⁹.

Через незначну глибину залягання культурного шару та впливу вологи і холоду більша частина кісток тварин збереглася дуже погано; багато з них виявилися й зовсім зруйнованими. Кремінні вироби були вкриті інтенсивною голубою та білою патиною.

Більшість кісток мамонта, що збереглися краще, головним чином великі кістки кінцівок, черепи, тазові, лопатки і бивні, залягали в культурному шарі переважно у вигляді досить виразних округлих і овальних в плані скупчень, діаметром 3—6 м, розташованих поблизу одне від одного. Всього на площі місцезнаходження Радомишль I виявлено шість таких скупчень (рис. 1, 3, 4). По їх краях знаходилися найбільші кістки — черепи, великі тазові і довгі кістки кінцівок, які утворювали своєрідні зовнішні огорожі (рис. 3, 4, 5).

Наприклад, одне з таких скупчень розміром 3×5 м, мало в плані овальну форму (скупчення № 1, рис. 3—6). Кістки в ньому залягали компактно в чітко витриманому порядку. По краю знаходилось багато великих кінцівок, кожна з яких була повернута одним з кінців назовні, а другим — до центра скупчення; в останніх випадках вони були перекриті іншими кістками, переважно плоскими тазовими і лопатками. По краю скупчення знаходилось також три черепи, які лежали своїми рівними лобовими частинами донизу. Лопатки і тазові кістки знаходились переважно в центрі скупчення. Під кістками виявлена значна кількість кісткового вугілля, напевно, від зруйнованого вогнища. Близькими до нього були й інші значні скупчення (рис. 3—5).

Всі кістки мамонта, виявлені у вигляді скупчень, у свій час були використані мешканцями стоянки для обкладання стін невеликих на-

⁹ Н. Л. Корнієць, Нове місцезнаходження пізньопалеолітичної фауни на Україні, Праці інституту зоології, т. 15, К., 1959.

Рис. 6. Кістки по зовнішньому краю житла № 1. Вид з півдня.

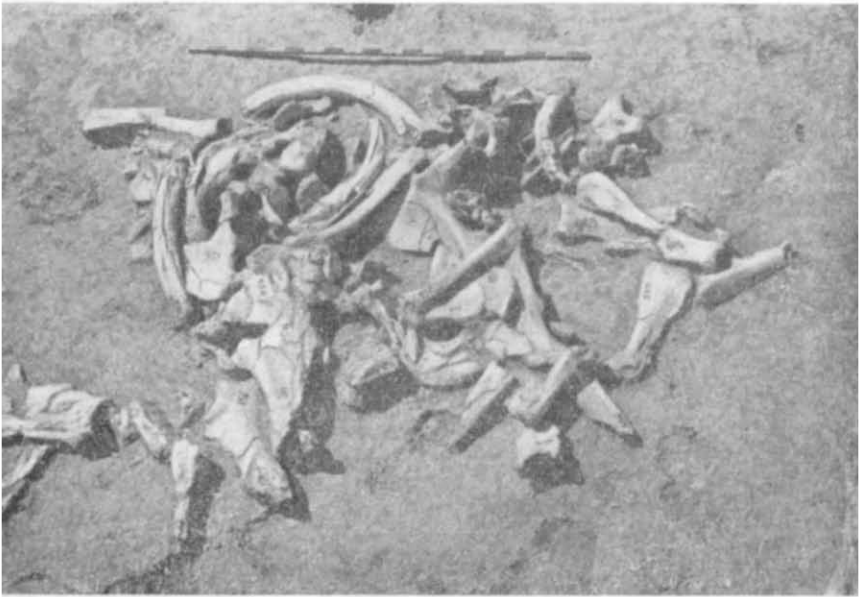

Рис. 7. Яма-сховище, заповнена кітками мамонтів. Вид з півночі.

земних жител, збудованих з дерев'яних жердин у вигляді конусоподібних будівель типу чумів північних народів. Існування подібних жител і скупчень кісток тварин на їх місцях встановлено вже на багатьох пізньопалеолітичних стоянках, зокрема на таких, як Пушкарівська I¹⁰, Мізинська¹¹, Гінцівська¹², Добраничівська¹³, Гагаринська¹⁴, Мальтинська¹⁵ та інші¹⁶.

Одне з невеликих скупчень кісток тварин, кругле в плані (діаметром близько 2 м), знаходилося в спеціально влаштованій ямі, що була звичайною для пізнього палеоліту ямою-сховищем (коморою) кісток тварин, призначених для різноманітних господарських, виробничих і побутових потреб (рис. 3, 7). Окремі кістки в ямі-сховищі мали на поверхні сліди роботи кременним знаряддям, а один з великих бивнів — глибоку виїмку-надріз по всій його довжині. Серед пізньопалеолітичних стоянок Східної Європи подібні ями-сховища, заповнені кістками тварин, в тому числі із слідами обробки, добре представлені також на Мізинській¹⁷, Гінцівській¹⁸, Добраничівській¹⁹ стоянках України, Костенках I²⁰ і Аносівці II²¹ на Дону поблизу Воронежа, Авдіївській на Сеймі поблизу Курська²² та ін.

Житла і яма-сховище були розташовані по колу, всередині якого знаходився вільний простір — своєрідне внутрішнє подвір'я стоянки, а сама вона становила невелике замкнуте поселення.

На внутрішньому просторі стоянки виявлено досить багато розщеплених кременів і знарядь праці. На одній з його ділянок знаходилося значне скупчення кременів, що утворилося на місці обробки кременю — виробничого центра (рис. 3). Залишки подібних виробничих центрів добре представлені на багатьох стоянках пізнього палеоліту, зокрема таких, як Мізинська²³, Чулатівська I²⁴ і II²⁵ та Фастівська²⁶.

На внутрішньому просторі стоянки зустрічалися також обпале-

¹⁰ П. І. Борисковський, Палеолітична стоянка Пушкарі I, Палеоліт і неоліт України, т. I, К., 1947.

¹¹ И. Г. Шовкопляс, Жилища Мезинской стоянки, КСИА, вып. 6, К., 1956, стор. 4—9.

¹² І. Ф. Левницький, Гонцівська палеолітична стоянка, Палеоліт і неоліт України, т. I, К., 1947, стор. 231—232.

¹³ И. Г. Шовкопляс, Добраничевская палеолитическая стоянка, КСИИМК, вып. 59, М., 1955, стор. 33—35.

¹⁴ С. Н. Замятин, Раскопки у с. Гагарино, Палеолит СССР, ИГАИМК, вып. 18, М.—Л., 1935, стор. 39—40.

¹⁵ М. М. Герасимов, Раскопки палеолитической стоянки Мельта, Советская этнография, 1958, № 3.

¹⁶ П. И. Борисковский, Изучение палеолитических жилищ в Советском Союзе, СА, 1958, № 1; И. Г. Шовкопляс, До питання про характер жител пізнього палеоліту, Вісник АН УРСР, 1958, № 2.

¹⁷ И. Г. Шовкопляс, Нижний горизонт Мезинской палеолитической стоянки, КСИА, вып. 8, К., 1959, стор. 94—99.

¹⁸ І. Ф. Левницький, Гонцівська палеолітична стоянка, Палеоліт і неоліт України, т. I, стор. 225—231.

¹⁹ И. Г. Шовкопляс, Добраничевская палеолитическая стоянка, КСИИМК, вып. 59, стор. 35—37.

²⁰ П. П. Ефименко, Костенки I, М.—Л., 1958, стор. 45 і далі.

²¹ А. Н. Рогачев, Об аносовско-мезинском типе палеолитических жилищ на Русской равнине, КСИА АН СССР, вып. 92, М., 1962, стор. 17.

²² А. Н. Рогачев, Исследование остатков первобытнообщинного поселения верхнепалеолитического времени у с. Авдеево на р. Сейм в 1949 г., МИА, № 39, М.—Л., 1953, стор. 156 і далі.

²³ И. Г. Шовкопляс, Кам'яний вік на території Української РСР, К., 1962, стор. 55.

²⁴ І. Г. Підоплічко, Палеолітична стоянка Чулатів I, Палеоліт і неоліт України, т. I, К., 1947, стор. 136.

²⁵ Д. З. Галич, Палеолітична стоянка Чулатів II, Палеоліт і неоліт України, т. I, стор. 153.

²⁶ И. Г. Шовкопляс, Фастовская позднепалеолитическая стоянка, КСИИМК, вып. 65, стор. 69—70.

ні кістки і особливо кісткове вугілля, які походили із зруйнованих вогнищ, що знаходилися поза житлами. Очевидно, такий внутрішній простір, вільний від будівель, служив місцем зосередження виробничого і побутового життя мешканців цієї частини Радомишльської стоянки.

На площі місцезнаходження Радомишль I зібрано понад 10 тисяч різноманітних кременів — від ядрищ-заготовок до найдрібніших відщепів, які свідчать про обробку кременю і виготовлення знарядь праці з нього безпосередньо на стоянці. Серед крем'яних виробів є близько 300 знарядь праці різних типів і форм. На стоянці вживався кремень двох гатунків — темно-сірий та чорний, так званий деснянський. Перший з них є місцевою породою. У вигляді ядрищ та плиток він виявлений у відкладах пісковика, з яких складений правий берег р. Тетерева за 5 км на південь від Радомишля. Походження другого ще не встановлене.

Характерною особливістю крем'яного інвентаря Радомишльської стоянки є поєднання в ньому пізньопалеолітичних і мустьєрських форм — нуклеусів і відщепів, пластин і знарядь праці. При цьому як ті, так і інші виготовлені з кременю обох гатунків і досить інтенсивно патиновані. Мустьєрські вироби, проте, становлять досить незначну частину і є, по суті, домішкою для численних пізньопалеолітичних виробів²⁷.

Серед останніх переважають нуклевидні уламки кременю, різноманітні відщепи і пластини. Знаряддя праці виготовлені здебільшого на досить правильних, але завжди масивних ножовидних пластинах.

Найбільшу групу знарядь становлять різці, за своєю формою близькі до різців серединного типу. Більшість з них виготовлена на товстих і широких пластинах. Їх робоче лезо утворене двома сколами, що зрізують під гострим кутом кінець пластини, протилежний кінцеві з ударним бугорком (табл. I, 6, 7). Багато різців виготовлено за допомогою кількох таких сколів, внаслідок чого вони є багатофасетними (табл. I, 2—5, 10). Інколи такі різці є подвійними — виготовленими на протилежних кінцях пластин (табл. I, 2). В ряді випадків такі різці, в тому числі і багатофасетні, бувають комбінованими із скребками на досить товстих, широких і коротких пластинах (табл. I, 9; II, 1—2) або з іншими різцями (табл. I, 7).

Різців інших типів значно менше. З них частіше зустрічаються різці на куті зламаної пластини, так звані кутові (табл. I, 8, 11).

Різці бокового типу досить рідкі. Різці ж, за формою близькі до них, мають косий зріз пластини, утворений не ретушню, як у справжніх бокових різців, наприклад мадленських, а звичайними простими сколами, лише дещо по-іншому направленими (табл. I, 1).

Слід відзначити, що значна частина різців виготовлена на пластинах, які раніше були використані за іншим призначенням, можливо як вістря чи ножовидні інструменти, про що свідчить ретуш на їх краях (табл. I, 3, 11; II, 8).

Скребоків серед крем'яних інструментів досить мало. Всі вони мають найбільш просту форму — виготовлені на кінцях досить масивних пластин, нерідко ребристих, близьких до відщепів (табл. I, 9; II, 1, 2, 5—7). Вони бувають комбінованими з різцями на протилежних кінцях пластин (табл. I, 9; II, 1, 2). Зустрічаються скребки високої форми, характерні для початкової (оріньякської) пори (культури) пізнього палеоліту (табл. II, 3).

Значну групу виробів з кременю становлять вістря на довгих правильних, досить вузьких і тонких ножовидних пластинах (табл. II, 10,

²⁷ Такий характер має крем'яний інвентар всіх місцезнаходжень стоянки.

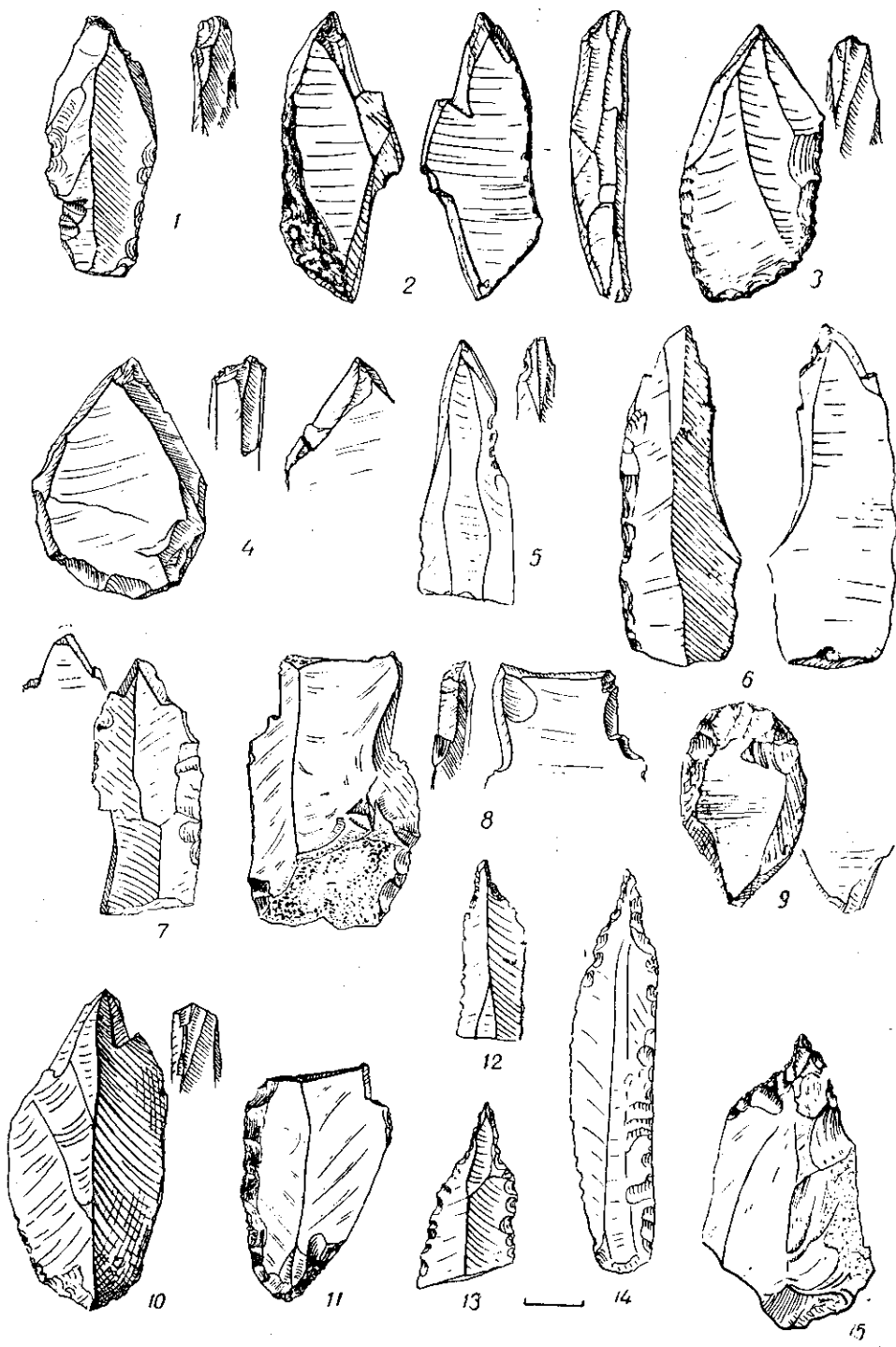

Табл. I. Радомишль I. Крем'яні вироби пізньопалеолітичного часу.

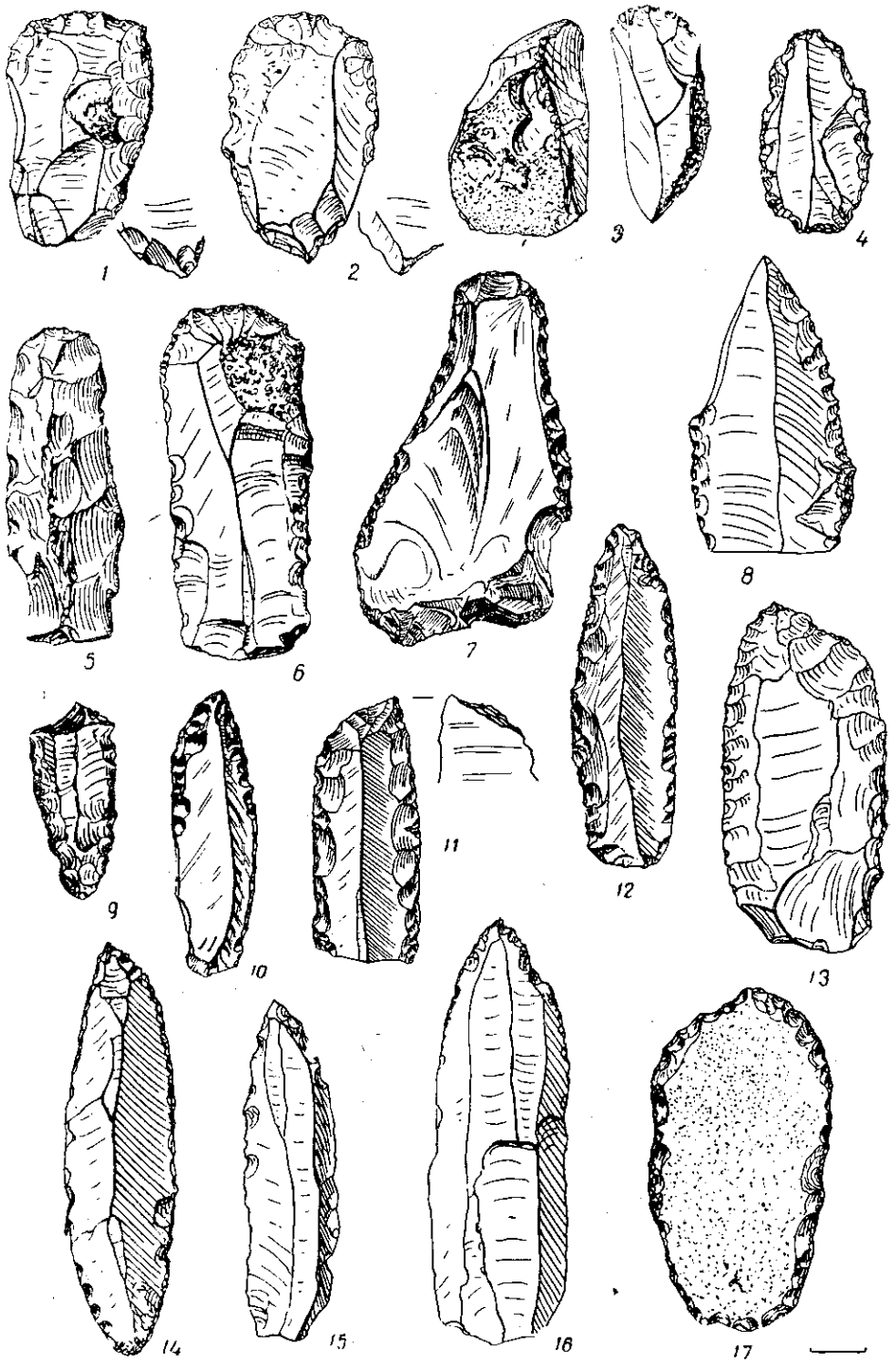

Табл. II. Радомишль I. Крем'яні вироби пізньопалеолітичного часу.

14—16). Їх кінці завжди старанно загострені ретушшю. Подібні вістря, напевно, служили наконечниками мисливських дротиків. Можливо таке ж призначення мали й близькі до них пластини з ретушшю по краях, які збереглися як в цілому вигляді (табл. II, 12), так і в уламках (табл. II, 9, 11).

Пластини з круговою ретушшю, часто широкі і значні за розмірами (табл. II, 4, 13, 17), використовувалися, напевно, як інструменти для різання. Вони, як і вістря, є звичайними виробами для ранніх пам'яток пізньопалеолітичної епохи.

Серед інших знарядь праці з кременю слід відзначити невелику кількість добре виготовлених проколов з досить тонкими і гострими робочими кінцями (табл. I, 12—15). До числа пізньопалеолітичних знарядь відносяться також інструменти для рубання, виготовлені на масивних відщепках (табл. IV, 1) та на уламках ядрищ (табл. IV, 6) за допомогою двобічного стесування.

Крем'яні вироби мустьєрських форм представлені дисковидними нуклеусами, підтрикутними пластинами і відщепами, сколотими з таких нуклеусів, та серією цілком завершених знарядь. Окремі невеликі дисковидні нуклеуси за допомогою ретуші інколи перетворені в округлі скребла, робоче лезо яких виступає лише на частині їх краю (табл. III, 7). Трикутні пластини і відщепи з дисковидних нуклеусів часто бувають залишеними без дальшої обробки або мають лише незначні її сліди (табл. III, 6).

Серед знарядь в однаковій мірі представлені обидві провідні форми — гостроконечники і скребла. Перші з них виготовлені як на досить тонких (табл. III, 3), так і на товстих пластинах (табл. III, 1, 2, 4) і навіть на відщепках, що зберегли на своїй поверхні залишки корки ядрищ (табл. III, 5, 9). Скребла виготовлені переважно на широких масивних трикутних та підквадратних пластинах і відщепках (табл. III, 8; IV, 2—5). Робоче лезо у більшості з них знаходиться на одному з країв. Воно завжди оброблене за допомогою досить крутої ретуші. Такою ж ретушшю оброблені і краї гостроконечників.

Наявність в крем'яному інвентарі Радомишльської стоянки пізньопалеолітичних і мустьєрських знарядь праці, нуклеусів, відщепів та пластин дозволяє датувати стоянку початковою порою пізнього палеоліту і вважати її однією з найбільш ранніх пізньопалеолітичних стоянок Східної Європи.

За характером ряду пізньопалеолітичних крем'яних виробів (пластини з круговою ретушшю, високі скребки, переважно серединні і багатогранні різці, вістря та ін.) Радомишльська стоянка може бути віднесена до пам'яток оріньякської культури²⁸, а за наявністю серед них мустьєрських виробів її можна розглядати як один з варіантів переростання мустьєрської культури в культуру пізнього палеоліту²⁹.

Радомишльська стоянка поки ще не має собі прямих аналогій серед добре вивчених палеолітичних пам'яток нашої країни. За характером частини крем'яних виробів, зокрема вістрів-наконечників дротиків, вона має деяку спільність тільки з Пушкарівською I стоянкою на Десні³⁰, а за характером житлових та господарських комплексів — з всіма пізньопалеолітичними стоянками Середньодніпровського району, перш за все з тією ж Пушкарівською I, будучи найбільш ранньою серед них³¹.

²⁸ І. Г. Шовкопляс, Археологічні дослідження на Україні, К., 1957, стор. 39.

²⁹ П. И. Борисковский, Некоторые спорные вопросы периодизации позднего палеолита Русской равнины, Труды комиссии по изучению четвертичного периода, XVIII, М., 1951, стор. 47.

³⁰ П. И. Борисковский, Палеолит Украины, МИА, № 40, стор. 208.

³¹ И. Г. Пидопличко и И. Г. Шовкопляс, Палеолит Украинского Полесья, Труды Комиссии по изучению четвертичного периода, XVII, М., 1961, стор. 85

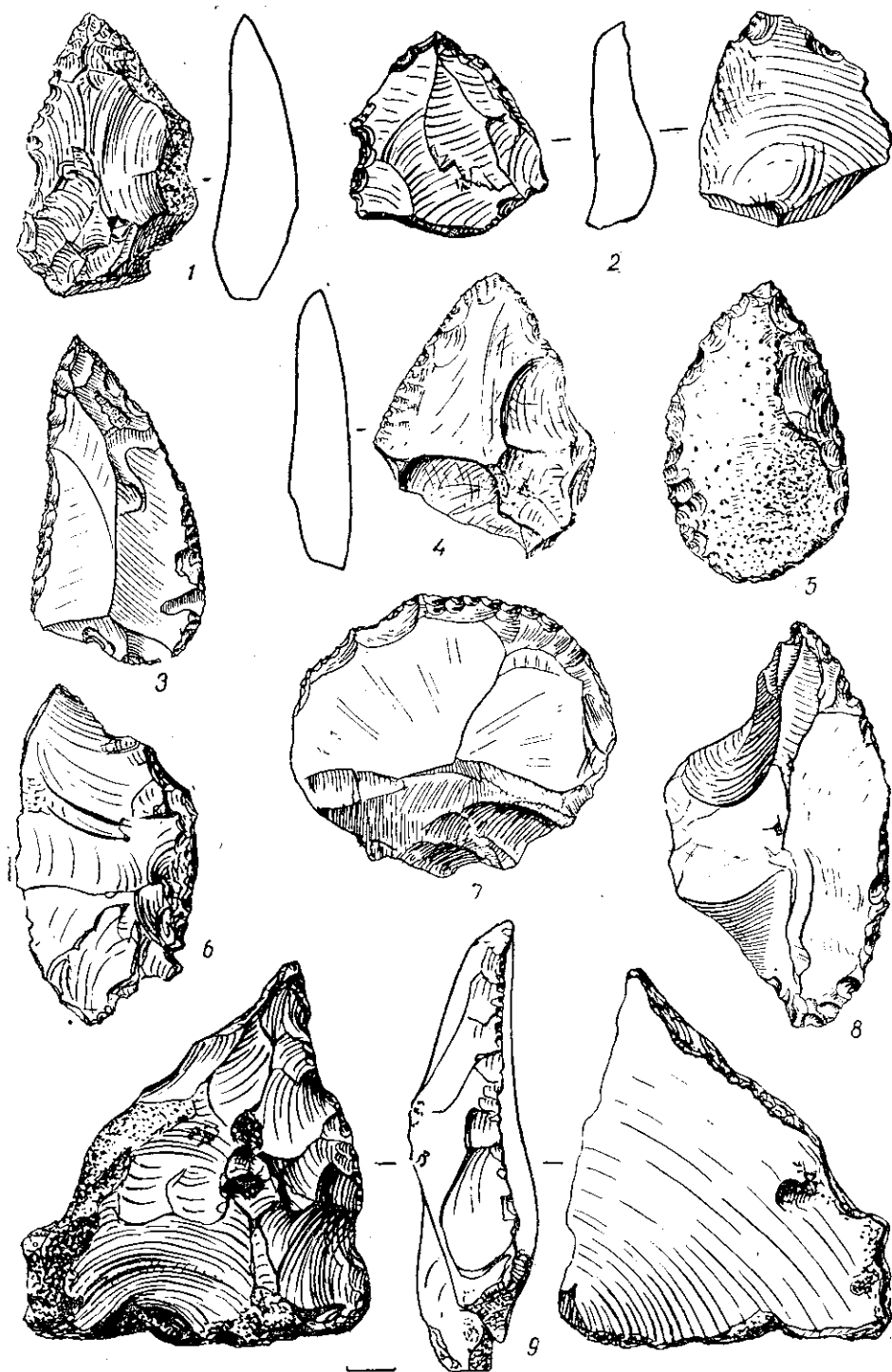

Табл. III. Радомишль I. Крем'яні вироби мустьєрського часу.

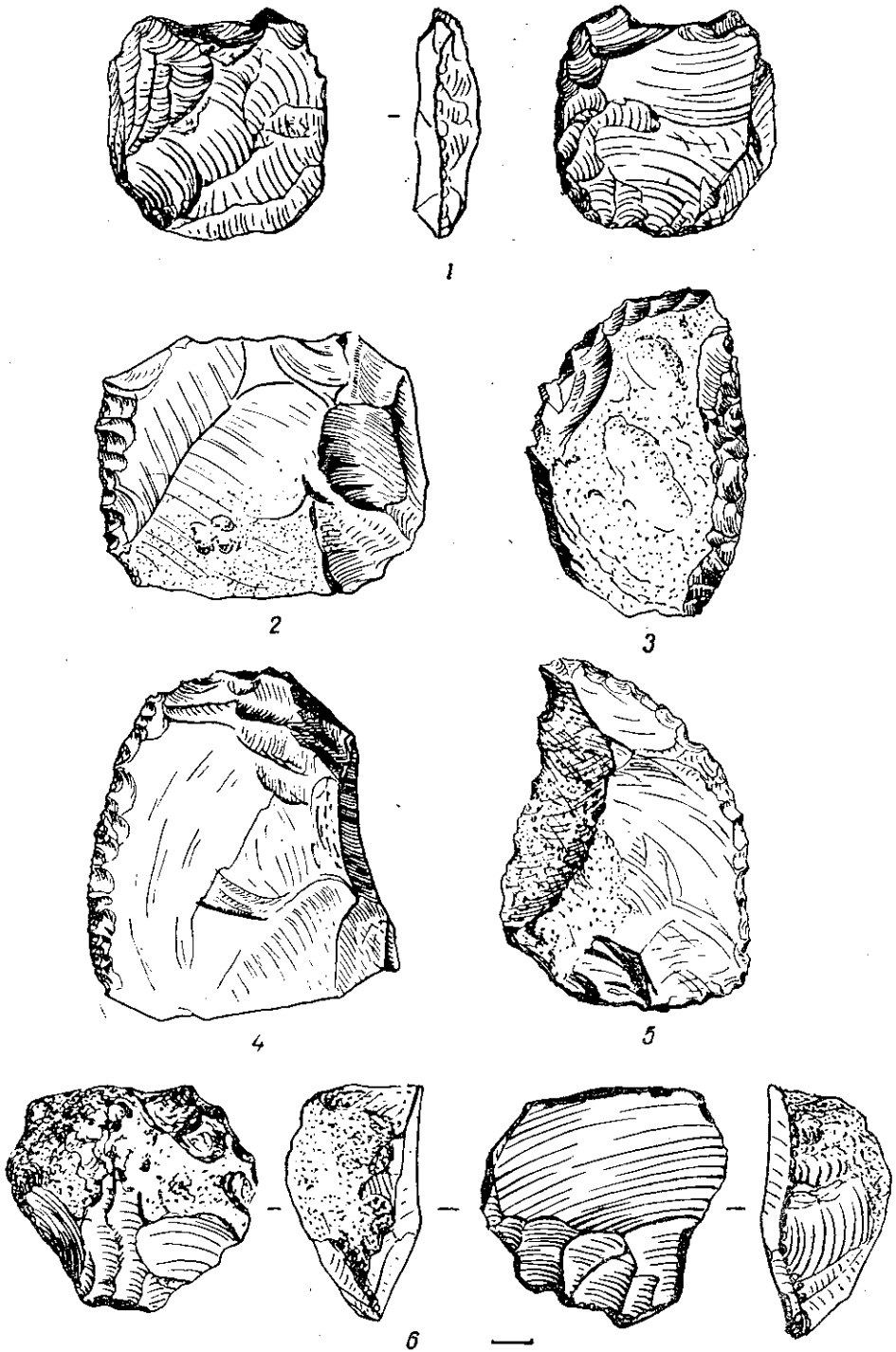

Табл. IV. Радомишль I. Крем'яні вироби пізньопалеолітичного та мустьєрського часу.

Серед зарубіжних пам'яток близькими до Радомишльської стоянки, зокрема за поєднанням пізньопалеолітичних та мустьєрських знарядь і виробів в їх крем'яному інвентарі, є стоянки біля сіл Іванівці на р. Ваг³² та Кехнець на р. Горнад³³ в Словаччині. Можливо, вони свідчать про напрям заселення Українського Полісся на початку пізньопалеолітичної епохи. Підтвердженням цього може служити виявлення М. І. Островським в 1960—1961 рр. в околицях м. Кременця, Тернопільської області (гора Куличівка) залишків досить ранньої стоянки пізнього палеоліту. Серед виробів з кременю тут зустрічаються знаряддя, близькі до радомишльських, в тому числі й окремі пізньомустьєрські.

Відкриття Радомишльської стоянки вказує на перспективність розшуків нових пізньопалеолітичних пам'яток в поліських районах України, а також в сусідніх районах Білорусії і Польщі.

И. Г. ШОВКОПЛЯС

ПАЛЕОЛИТИЧЕСКАЯ СТОЯНКА РАДОМЫШЛЬ (Предварительное сообщение)

Резюме

До недавнього времени палеолитические стоянки в Правобережном Полесье УССР (Городок, Довгиничи, Клиницы, Фастов и др.) были известны только на возвышенных местах, покрытых отложениями лесса. Радомишльская стоянка на Тетереве, открытая в 1956 г., находится в довольно низкой местности вне отложений лесса. Она состоит из четырех местонахождений, расположенных одно возле другого на небольших холмообразных возвышенностях (рис. 1, 2). На полностью раскопанном местонахождении Радомишль I изучены остатки шести небольших наземных жилищ со скоплениями костей мамонта, ямохранилище костей животных (запасов сырьевого материала) и остатки производственного центра по обработке кремня (рис. 3). Кости мамонта в скоплениях на местах жилищ залежали в четком, определенном порядке: наиболее крупные из костей находились по краю скоплений, а наиболее мелкие — в центре их (рис. 4, 5). Жилища располагались по кругу, образуя небольшой сомкнутый поселок-стоянку (рис. 3).

Кремневый инвентарь стоянки (табл. I—IV) одновременно содержит изделия мустьєрских и позднепалеолитических типов со значительным преобладанием последних. Позднепалеолитические орудия (резцы, скребки, острия и др.) позволяют отнести стоянку к ориньякской эпохе (культуре), а наличие мустьєрских орудий — датировать ее начальной порой позднего палеолита.

і далі; И. Г. Шовкопляс, Визначна історична пам'ятка України, Український історичний журнал, 1963, № 1, стор. 125.

³² F. Prošek, Szeletien na Slovensku, Slovenská archeologia, Ročník I, 1953, Bratislava, стор. 146 і сл., табл. I—IV.

³³ L. Bánész, Paleolitické stanice pri Kechneči, Slovenská archeologia, VII—2, 1959, стор. 214 і сл.